

ΑΣΙ Χώρος

Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα

για τα 30 χρόνια του
Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
& Περιφερειακής Ανάπτυξης

2020

31

Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης

Ειδικό τεύχος – Αφιέρωμα
για τα 30 χρόνια του
Τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
& Περιφερειακής Ανάπτυξης

Επιμέλεια

Παντολέων Σκάγιαννης

Επιστημονικό Περιοδικό

αιχλώρος

Διεύθυνση:
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας
και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Περιοδικό ΑΕΙΧΩΡΟΣ
Πεδίον Άρεως, 383 34 ΒΟΛΟΣ
<http://www.aeihoros.gr>, e-mail: aeihoros@prd.uth.gr
τηλ.: 24210 – 74486

Επιμέλεια έκδοσης: Εύη Κολοβού
Λαγού: Παναγιώτης Μανέτος
Σχεδιασμός εξωφύλλου: Γιώργος Παρασκευάς-Παναγιώτης Μανέτος

	Π. Σκάγιαννης	4
	Εισαγωγή	
	G. Petrakos	10
Geographies of Growth and Integration in Europe: old and new challenges for regional policy		
	Σ. Πολύζος	23
Διερεύνηση των Διαθρωπτικών Μεταβολών της Ελληνικής Οικονομίας την Περίοδο της Οικονομικής Κρίσης με Χρήση της Ανάλυσης Εισροών - Εκροών		
	Ε. Ασπρογέρακας, Δ. Καλλιώρας	62
Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: ζητήματα σύμπλεξης		
	Κ. Λαλένης, Σ. Βεζυριαννίδου	94
Ο Χωρικός Σχεδιασμός και οι Συναφείς Απόπειρες Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, την Εποχή της Οικονομικής Κρίσης: αξιολόγηση αναγκαιότητας και αποτελεσμάτων		
	Α. Δέφνερ, Ν. Μαντάς, Ε. Ψαθά, Ν. Βογιαζίδης	119
Προσβασιμότητα στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά: ο σχεδιασμός για όλους		
	Α. Τράμπα	145
Τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) και η Συσχέτιση με το Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού Σχεδιασμού: ευρωπαϊκή και ελληνική πραγματικότητα		
	Ε. Ασπρογέρακας	171
Πολιτική Στρατηγικών Παρεμβάσεων και Χωρική Διακυβέρνηση: η περίπτωση του «Ελληνικού»		
	Π. Σκάγιαννης, Θ. Καναρέλης	206
Οι Πλατείες της Αθήνας: μια διαδρομή προκλήσεων και ανατροπών		
	ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ	
	Π. Σκάγιαννης	236
Παύλος Λουκάκης (2017) Πολεοδομικές & Χωροταξικές Εξελίξεις. Ελλάδα 1952-2012: εμπειρίες δράσης. Επιμέλεια τόμου Ι. Μωραΐτου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας		

Προσβασιμότητα στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά: ο σχεδιασμός για όλους

Αλέξιος Δέφνερ

Καθηγητής, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Νεοκλής Μαντάς

Διδάκτωρ, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Εύα Ψαθά

Διδάκτωρ Πολεοδομίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Νικολός Βογιαζίδης

Διδάκτωρ Κοινωνικής & Πολιτικής Σκέψης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Περίληψη

Το άρθρο εξετάζει το ζήτημα της προσβασιμότητας στο πολιτιστικό αγαθό (πολιτισμός και κληρονομιά) ορίζοντας τρία επίπεδα προσβασιμότητας: α) τη φυσική προσβασιμότητα, όπου ο επισκέπτης ή δέκτης ενός πολιτιστικού αγαθού χρησιμοποιεί τη σωματική του δομή για να μετακινηθεί μέσα στην πρωτότυπη υλική έκφανση του αγαθού ή να νιώσει αισθητηριακά τις υλικές ή άυλες αναπαραγωγές του αγαθού, β) την αντιληπτική προσβασιμότητα, όπου ο επισκέπτης ή δέκτης ενός πολιτιστικού αγαθού αντιλαμβάνεται το πολιτιστικό αγαθό σύμφωνα με το εκπαιδευτικό του υπόβαθρο, τον τρόπο ζωής και το συνήθη ως προς αυτόν τρόπο διανοητικής επεξεργασίας και τελικά γ) την οικειοποιητική προσβασιμότητα, όπου ο επισκέπτης ή δέκτης ενός πολιτιστικού αγαθού, έχοντας περάσει από τα δυο προαναφερθέντα επίπεδα προσβασιμότητας, οικειοποιείται και κάνει κτήμα του το πολιτιστικό αγαθό, ενώ μπορεί να χρησιμοποιεί την αποκτηθείσα εμπειρία για να δημιουργήσει το προσωπικό του αφήγημα. Το προτεινόμενο πλαίσιο υποστηρίζει την ιδέα μιας αειφόρου συνδυαστικής διαχείρισης του πολιτισμού, της κληρονομιάς και του τουρισμού, η οποία διαπνέεται από την βασική

αρχή του Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού: όλοι οι πολίτες θα πρέπει να απολαμβάνουν τα ίδια προνόμια και τις ίδιες ποιοτικές υπηρεσίες. Τέλος, προσπαθεί να διασαφηνίσει τις συγχύσεις που συνδέονται με την έννοια της προσβασιμότητας, να προτείνει πολιτικές που να ενισχύουν την προσβασιμότητα σε όλες τις πολιτιστικές δραστηριότητες και να δώσει ορισμένες κατευθυντήριες αρχές για τη στρατηγική διαχείριση της προσβασιμότητας στο πολιτιστικό αγαθό.

Λέξεις κλειδιά

φυσική προσβασιμότητα, αντιληπτική προσβασιμότητα, οικειοποιητική προσβασιμότητα, Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός

Accessibility to Culture and Heritage: designing for all

Abstract

The paper examines the Accessibility to Heritage for all people by defining three moments: a) physical accessibility: the visitor to / receiver of a cultural good uses his/her body structure and functions in order to move inside the product in its original material manifestation or experience sensorially its tangible or intangible reproductions, b) perceptual accessibility: the moment of understanding culture/heritage and it has to do with the perceptiveness of the receiver and is closely linked to the receiver's educational background, way of living and habitual mode of intellectual operation and finally c) appropriational accessibility: the apex of accessibility is the combination of the two previously acquired moments and it happens when the visitor/receiver may consider culture/heritage as part of himself/herself (familiarization) and use the adopted experience to intertwine his/her own story (narrational production). The suggested framework is based on the idea of a sustainable and multidisciplinary management of culture, heritage and tourism, which is inspired by the basic principle of the Integrated Design: all citizens should enjoy the same privileges and the same quality services. Lastly, the paper attempts to clarify some of the confusions that are associated with the concept of accessibility, to propose policies that may enhance accessibility to all cultural activities and to provide some guidelines for the strategic management of accessibility to cultural property.

Keywords

physical accessibility, perceptual accessibility, appropriational accessibility, Universal Design

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αφηρηρία του άρθρου¹ είναι το εννοιολογικό πλαίσιο της φυσικής και διανοητικής πρόσβασης. Εν συνεχεία, ορίζει την προσβασιμότητα ως ιδιότητα πρόσβασης και καθολικά απαραίτητη προϋπόθεση για την εμπειρία και την εκτίμηση τοποθεσιών ή συλλογικών δραστηριοτήτων από οποιονδήποτε, ενώ τη χρίζει ως προτεραιότητα του Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού. Έπειτα, επικεντρώνεται στο ζήτημα της προσβασιμότητας στο πολιτιστικό αγαθό, το οποίο ορίζει ως συνισταμένη του πολιτισμού (όλα τα προϊόντα, καταστάσεις και δραστηριότητες συμβολικής αξίας κατά το χρονικό συνεχές) και της κληρονομιάς (η διήθηση παλαιότερων πολιτισμικών στοιχείων στη σύγχρονη εποχή) και εντοπίζει τον τρόπο που η Προσβασιμότητα στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά εκτυλίσσεται σε τρία επίπεδα: το υλικό (τοποθεσίες και υποδομές), το αντιληπτικό (κατανόηση νοημάτων) και το απώτερο οικειοποιητικό (επεξεργασία νοημάτων και παραγωγή προσωπικού αφηγήματος). Τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα αφορούν τη δυναμική ενίσχυση του τουρισμού, της ποιότητας και την προστιθέμενης αξίας του πολιτιστικού αγαθού, το κατά πόσο συμβάλλουν αυτοί οι παράγοντες στην επίτευξη της τριπλής προσβασιμότητας στο πολιτιστικό αγαθό.

Σημαντική είναι και η διερεύνηση της σχέσης του πολιτιστικού αγαθού με την ανανέωση του τουριστικού προϊόντος. Με αυτό το σκεπτικό, η εργασία εντοπίζει ορισμένες ξεχωριστές περιπτώσεις αναβάθμισης του τουριστικού προϊόντος μέσω της επίτευξης μιας αποτελεσματικής προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά και καταλήγει σε μια λίστα καλών πρακτικών από την ευρωπαϊκή εμπειρία για την επίτευξη αυτού του στόχου.

Βασικός σκοπός της εργασίας είναι ο εντοπισμός των προϋποθέσεων υπό τις οποίες ο σχεδιασμός μπορεί να πετύχει μία ικανοποιητική τριπλή προσβασιμότητα, όπως ορίστηκε παραπάνω, στο πολιτιστικό αγαθό για το σύνολο των εν δυνάμει χρηστών του. Η διαδρομή για την επίτευξη αυτού του στόχου διερχεται, όπως είναι φυσικό, από τη διερεύνηση των ιδίων των εννοιών της προσβασιμότητας και του πολιτιστικού αγαθού που παραμένουν πολυδιάστατες.

Υπό αυτό το πρίσμα, η έννοια της πρόσβασης προσεγγίζεται σύμφωνα με τον ευρύτερο ορισμό της, ο οποίος περιλαμβάνει τόσο την υλική, όσο και την άυλη διάστασή

1 Η πρώτη, και συντομότερη, εκδοχή αυτού του άρθρου παρουσιάστηκε στα Αγγλικά στο ετήσιο συνέδριο του AESOP (Association of European Schools of Planning) 'Definite Space – fuzzy responsibility', Czech Technical University, Faculty of Architecture, Prague, 13-16 Ιουλίου, 2015. Ο Οδηγός Καλών Πρακτικών (Good Practice Guide) για την «Προσβασιμότητα στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά» χρηματοδοτήθηκε στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος INTERREG IVC και αποτελεί παραδοτέο του υπο-προγράμματος CHARTS (Culture & Heritage Added-value to Regional Policies for Tourism Sustainability Program) και είναι διαθέσιμος στο: www.charts-interreg4c.eu/good-practices/accessibility-to-heritage.

της. Η επέκταση της έννοιας της πρόσβασης πέραν της αναπηρίας και των λοιπών φυσικών περιορισμών προς τις ικανότητες αντίληψης και κατανόησης ιδεών και νοημάτων αποτελούν διακυβεύματα ισάξιας βαρύτητας.

Ειδικότερα, το θεωρητικό σκέλος της εργασίας που σχετίζεται με τις έννοιες της πρόσβασης και της προσβασιμότητας εμπλουτίζει τη σχετική προβληματική γύρω από το ζήτημα της προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά. Παράλληλα, η αναφορά σε επιτυχημένες εφαρμογές καλών πρακτικών από τον Ευρωπαϊκό χώρο παρέχει ορισμένες κατευθυντήριες αρχές προς την εξασφάλιση μιας αποτελεσματικότερης προσβασιμότητας στο πολιτιστικό αγαθό, ενώ η ανίχνευση της αμφίδρομης σχέσης μεταξύ πολιτισμού-τουρισμού αναδεικνύει θεματικές οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν έμπνευση νέων καλών πρακτικών της βιώσιμης ανάπτυξης τους. Απώτερος στόχος της εργασίας είναι η παρουσίαση μιας σειράς συγκεκριμένων προτάσεων για τη βελτιστοποίηση της φυσικής, διανοητικής και οικειοποιητικής προσβασιμότητας όλων στον πολιτισμό και την κληρονομιά υπό το πρίσμα του τουρισμού. Ο Συνοπτικός Πίνακας Αρχών (Do's και Don't s), στον οποίο καταλήγει το άρθρο, συγκεντρώνει τα συμπεράσματα για την επίτευξη μιας αποτελεσματικότερης φυσικής, διανοητικής και οικειοποιητικής προσβασιμότητας και αναδεικνύει τις κύριες θεματικές που προκύπτουν ως ζητούμενα για την ενδυνάμωση του τουριστικού προϊόντος μέσω της εξασφάλισης της μέγιστης προστιθέμενης αξίας του.

2. ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η αφετηρία είναι η έννοια της πρόσβασης, η οποία προσεγγίζεται σε σχέση με τη διττή της υπόσταση ως φυσική (είσοδος, αίσθηση) και διανοητική (κατανόηση, αντίληψη) και ερμηνεύεται ως μείζον ζήτημα χρήσης με επίκεντρο τη δυνατότητα όλων, ανεξαρτήτως ιδιαιτεροτήτων (αναπηρίας, ηλικίας, προσανατολισμού) ή πλαισίου χρήσης, να χρησιμοποιούν ένα αγαθό ή μια υπηρεσία. Σε αυτό το πλαίσιο, οτιδήποτε αναφέρεται ως μη-προσβάσιμο, θεωρείται και μη φιλικό ως προς το χρήστη. Η πρόσβαση διακρίνεται σε:

α) Φυσική Πρόσβαση: Εννοείται η κατάσταση κατά την οποία οποιοδήποτε αγαθό ή υποδομή μπορεί να προσεγγιστεί ή να προσπελαστεί, χωρίς να προκύπτει κανένα εμπόδιο φυσικής εισόδου βάσει κάποιας ενδεχόμενης διαφορετικότητας (ενδεικτικά: φύλο, ηλικία, κοινωνική τάξη, σεξουαλικός προσανατολισμός).

β) Διανοητική Πρόσβαση: Εννοείται η πρόσβαση σε υπηρεσίες, παροχές και εμπειρίες, η οποία επιτυγχάνεται σε συνδυασμό με το εκπαιδευτικό υπόβαθρο, τον τρόπο ζωής και τον συνήθη τρόπο διανοητικής επεξεργασίας του χρήστη και παρέχει στο άτομο «έναν ικανοποιητικό βαθμό αυτονομίας και ασφάλειας σε σχέση με την διάδρασή του με τον φυσικό, ανθρωπογενή ή εικονικό περιβάλλοντα χώρο δράσης του» (Τζαναβάρα, 2013).

Από τη μία πλευρά, το ευρύ πεδίο αναφοράς της πρόσβασης και η επιτακτική συμπερίληψή του ως αντικείμενο σχεδιασμού σε διάφορες επιστημονικές εργασίες (αστικός, κοινωνικός, πολιτιστικός, τεχνολογικός, περιβαλλοντικός σχεδιασμός και σχεδιασμός μεταφορών και υποδομών) τοπικής, περιφερειακής, εθνικής, ευρωπαϊκής και παγκόσμιας κλίμακας, επιβεβαιώνουν την καθολική φύση του (Χριστοφή, 2010). Από την άλλη πλευρά, εμφανίζεται ως επιτακτική ανάγκη ένας ολοκληρωμένος (ολιστικός) σχεδιασμός, ο οποίος θα λαμβάνει υπόψη το δικαίωμα όλων των πολιτών για φυσική και διανοητική πρόσβαση και θα προωθεί με αυτόν τον τρόπο μια αίσθηση ισότητας και συλλογικού οράματος, παρέχοντας παράλληλα διαφορετικές διαδρομές προσέγγισης.

Κατά συνέπεια, για την επίτευξη ενός αποτελεσματικού επιπέδου πρόσβασης θα πρέπει να διασφαλίζονται οι βασικές αρχές του Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού (http://www.ncsu.edu/ncsu/design/cud/pubs_p/docs/poster.pdf):

- Ευρεία Δυνατότητα Χρήσης: Ο σχεδιασμός θα πρέπει να αποσκοπεί στη δυνατότητα χρήσης από τις περισσότερες δυνατές ομάδες χρηστών όπως π.χ. τα άτομα με διάφορες αναπηρίες ή ιδιαιτερότητες.
- Ευελιξία Χρήσης: Ο σχεδιασμός οφείλει να καλύπτει μια μεγάλη γκάμα προσωπικών προτιμήσεων και ικανοτήτων.
- Απλότητα Χρήσης: Η διαδικασία χρήσης του αγαθού/υπηρεσιών θα πρέπει να είναι απλή, ευκόλως κατανοητή και να εμπλέκει όλους τους χρήστες –ή το μεγαλύτερο δυνατό μέρος τους- ανεξαρτήτως υποβάθρου, καλλιέργειας, τεχνογνωσίας ή επιπέδων συγκέντρωσης.
- Πληροφόρηση για τη Χρήση: Ο σχεδιασμός θα πρέπει να παρέχει τις απαραίτητες οδηγίες/πληροφορίες χρήσης, ανεξαρτήτως των συνθηκών του περιβάλλοντος ή των αισθητηριακών ικανοτήτων του χρήστη.
- Ανοχή Σφαλμάτων: Ο σχεδιασμός θα πρέπει να ελαχιστοποιεί τους κινδύνους και τις δυσμενείς συνέπειες από τυχαίες ή ακούσιες ενέργειες.
- Ελάχιστη Σωματική Προσπάθεια: Ο σχεδιασμός θα πρέπει να ευνοεί την αποτελεσματική και άνετη χρήση με την ελάχιστη δυνατή κόπωση του χρήστη.
- Ορθολογικές Διαστασιολογήσεις για Δυνατότητα Προσέγγισης και Αποτελεσματική Χρήση.

Στη συνέχεια, επιχειρείται μια θεωρητική συμπύκνωση της έννοιας της πρόσβασης στον όρο της «προσβασιμότητας» ως ιδιότητας πρόσβασης σε αγαθά, υπηρεσίες, παροχές και εμπειρίες, ενώ η προβληματική επικεντρώνεται γύρω από την προσβασιμότητα στο πολιτιστικό αγαθό και τη διερεύνηση της ανανεωτικής σχέσης πολιτισμού-τουρισμού.

2.1 ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ: ΤΑ ΕΠΙΠΕΔΑ ΤΗΣ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

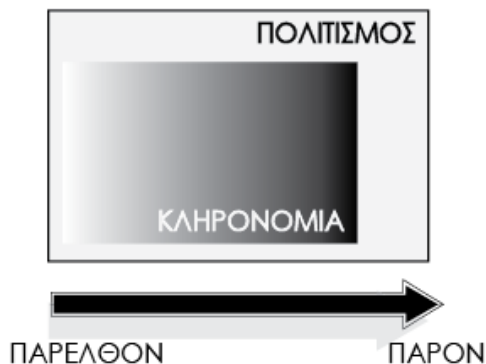
Το άρθρο υιοθετεί μια ευρύτερη προσέγγιση της προσβασιμότητας, πέρα από τα στενά όρια της φυσικής διάστασης. Εκτός από τα άτομα που βρίσκονται αποκλεισμένα από αγαθά, χώρους ή υπηρεσίες λόγω ιδιαιτεροτήτων φυσιολογίας, υπάρχουν πολυάριθμες κατηγορίες χρηστών, οι οποίες αντιμετωπίζουν διαφορετικά –αλλά εξίσου σημαντικά– προβλήματα πρόσβασης.

Το ζήτημα γίνεται συνθετότερο όταν εισάγεται η διάσταση της προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά. Τί είναι ο πολιτισμός; Τί είναι η κληρονομιά; Ποιοι είναι οι λόγοι που αποτρέπουν κάποιον από το να έχει πρόσβαση σε αυτές τις έννοιες; Πώς μπορούν αυτές οι δύο έννοιες να καταστούν προσβάσιμες; Είναι η προσβασιμότητα στον πολιτισμό και την κληρονομιά διαδραστική;

Σε αυτό το πλαίσιο, το πολιτιστικό αγαθό αποτελεί τη συνισταμένη πολιτισμού και κληρονομιάς. Στο παρόν πλαίσιο, ο πολιτισμός προσεγγίζεται ως όρος ευρύτερος της κληρονομιάς, καθώς την περιλαμβάνει. Ο πολιτισμός ορίζεται ως «το σύνολο των επιτευγμάτων των ανθρώπων γενικώς ή και μόνο σε συγκεκριμένο τόπο στους τομείς της επιστήμης, της καλλιτεχνικής δημιουργίας, των τεχνικών μέσων, της εκπαίδευσης, καθώς και των καθοριζόμενων κανόνων συμβίωσης, όπως η γλώσσα, η θρησκεία και ό,τι άλλο συμβάλλει στην εξημέρωση των ηθών» (Κριαράς, 1995), ενώ η κληρονομιά ορίζεται ως «το σύνολο των ιδιοτήτων, παραδόσεων και επιτευγμάτων που περνούν από τη μια γενιά στην άλλη και εξακολουθούν να επηρεάζουν το μέλλον» (Κριαράς, 1995). Εδώ, ο πολιτισμός περιλαμβάνει τις καλλιτεχνικές και λοιπές εκδηλώσεις της ανθρώπινης διανοίας, οι οποίες προσεγγίζονται υπό το πρίσμα του συλλογικού αισθήματος και εκτείνονται στο χρονικό συνεχές από το μακρινό παρελθόν έως και το σήμερα, ενώ ως κληρονομιά χαρακτηρίζονται όλα τα αντικείμενα και οι ποιότητες που συμπυκνώνουν τη συμβολική αξία και την πολιτισμική παράδοση που περνούν από γενιά σε γενιά.

Η διαφορά μεταξύ πολιτισμού και κληρονομιάς μπορεί να εντοπιστεί στο πλαίσιο της χρονολογικής τους αναφοράς. Ενώ ο πολιτισμός περιλαμβάνει όλα τα διανοητικά επιτεύγματα της ανθρωπότητας από την αρχή της έως σήμερα, η κληρονομιά αναφέρεται σε μη-σύγχρονα διανοητικά επιτεύγματα τα οποία έχει περιβάλλει η σκόνη του χρόνου (Σχήμα 1). Αλλά πώς μπορεί κάποιος να αποκτήσει πρόσβαση στον πολιτισμό και την κληρονομιά;

Σχήμα 1. Ο Πολιτισμός και η Κληρονομιά στο Χρόνο

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Όπως είχε διατυπωθεί το 1993 στην Ευρωπαϊκή Στρογγυλή Τράπεζα του Ελσίνκι για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τις Πολιτιστικές Πολιτικές στην Ευρώπη, «ο καθένας έχει το δικαίωμα να παράγει, να συμμετέχει και να έχει πρόσβαση στην πολιτιστική ζωή» (Fisher, 1993), ενώ η πολυπολιτισμικότητα, ο πλουραλισμός και η διαφορετικότητα είναι οι κατάλληλες λέξεις-κλειδιά που συνοψίζουν την κυρίαρχη προβληματική στο θέμα της προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά.

Ως αποτέλεσμα της αλλαγής της νομοθεσίας που επικεντρώνεται στην εκπαίδευση, την απασχόληση και την πρόσβαση σε δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες για τα άτομα με αναπηρίες, αυτά καθίστανται σταδιακά μια νέα οικονομική δύναμη που διεκδικεί πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά. Οι πολιτιστικοί φορείς πρέπει να αφήσουν πίσω τους την αντίληψη που αντιμετωπίζει ανθρώπους με προβλήματα πρόσβασης όπως (αλλά όχι μόνο) τα άτομα με ειδικές ανάγκες και οι ηλικιωμένοι ως «ειδικές» ομάδες ανθρώπων. Το επίκεντρο των πολιτικών τους πρέπει να στραφεί σε μια πολιτική ένταξης. Καθώς η προσβασιμότητα οδηγεί στην ένταξη, θα πρέπει να θεωρείται ως οργανωτικό πλεονέκτημα που δημιουργεί μεγαλύτερο κοινό για τον πολιτισμό. Με τη σειρά τους, τα άτομα με προβλήματα πρόσβασης θα υποστηρίζουν τους οργανισμούς που τους κάνουν να αισθάνονται άνετα και ευπρόσδεκτα (NASAA, 2003).

Κανένα άτομο δεν μπορεί να αποκλείεται από την παραγωγή ή την πρόσβαση στα πολιτιστικά αγαθά. Η εργασία επικεντρώνεται στα επίπεδα αυτής της διαδικασίας προσβασιμότητας, όπως αυτά απεικονίζονται στο Σχήμα 2.

Σχήμα 2. Τα Επίπεδα Προσβασιμότητας στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στο Σχήμα 2 παρατηρούνται δυο βασικά επίπεδα προσβασιμότητας, τα οποία είτε προηγούνται, είτε έπονται το ένα του άλλου. Αυτά είναι:

ι. *Φυσική Προσβασιμότητα*: Σε αυτό το επίπεδο, ο επισκέπτης ή ο δέκτης του πολιτιστικού αγαθού χρησιμοποιεί τη σωματική δομή και την αισθητηριακή του λειτουργία, ώστε να κινηθεί μέσα στην πρωτότυπη υλική διάσταση του εκάστοτε πολιτιστικού αγαθού ή να νιώσει αισθητηριακά τις ενδεχόμενες υλικές ή άυλες αναπαραγωγές του. Συνεπώς, μέσω των πέντε βασικών αισθήσεων (όραση, ακοή, γεύση, όσφρηση, αφή) και των συνδυασμών τους (κιναισθησία), ο χρήστης μπορεί να συλλέγει ερεθίσματα για περαιτέρω ανάμειξη με τον πολιτισμό και την κληρονομιά (πυροδότηση) ή εμπειρίες σχετικές με αποκτηθείσες πληροφορίες που προηγήθηκαν (ολοκλήρωση). Η κυριότερη υπο-ομάδα χρηστών που αντιμετωπίζει προβλήματα σε αυτό το επίπεδο προσβασιμότητας είναι τα άτομα με κινητικά προβλήματα. Επιπρόσθετα, εντοπίζεται και μια ενδεχόμενη εξαίρεση χρηστών από τον πολιτισμό και την κληρονομιά λόγω οικονομικών αδυναμιών (π.χ. ένα υψηλό αντίτιμο εισιτηρίου σε έναν αρχαιολογικό χώρο, ένα μουσείο ή ένα πολιτιστικό κέντρο).

ii. *Αντιληπτική Προσβασιμότητα*: Σε αυτό το επίπεδο, ο χρήστης κατανοεί τον πολιτισμό και την κληρονομιά και η προσωπική αντιληπτικότητα του παρατηρητή/δέκτη αναδεικνύεται σε βασική διάσταση. Ο ακρογωνιαίος λίθος αυτής της φάσης είναι η δομή και η λειτουργία του ανθρωπίνου εγκεφάλου. Το άτομο αντιλαμβάνεται το πολιτιστικό αγαθό σύμφωνα με το εκπαιδευτικό του υπόβαθρο, τον τρόπο ζωής και το συνήθη ως προς αυτόν τρόπο διανοητικής επεξεργασίας. Η κυριότερη υπο-ομάδα χρηστών που μπορεί να αποκλειστεί από αυτό το επίπεδο είναι τα άτομα με διανοητικά και μαθησιακά προβλήματα, αλλά και τα άτομα που αδιαφορούν για την έκθεσή τους στο πολιτιστικό αγαθό.

Η ‘φυσική’ και η αντιληπτική προσβασιμότητα τέμνονται στις περιπτώσεις που η πρόσβαση στο πολιτιστικό αγαθό επιχειρείται μέσω εφαρμογών των νέων τεχνολογιών. Από την ίδρυσή τους, τα μουσεία και οι πολιτιστικοί πόροι αγωνίζονται για την επίτευξη αντιληπτικής συνάφειας με την κοινότητα, κάτι που εξακολουθεί να αποτελεί ζητούμενο σε πλήθος εν δυνάμει χρηστών τους, όπως τα άτομα με (διάφορες) ειδικές ανάγκες. Σήμερα, η τεχνολογία έχει προσφέρει δυνατότητες διασύνδεσης και επικοινωνίας των πολιτιστικών αγαθών με τους επισκέπτες και χρήστες τους, με τρόπους που μέχρι πρόσφατα δεν θεωρούνταν εφικτοί (McMillan και Alter, 2017).

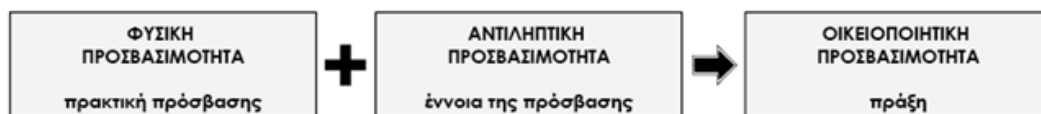
Το θεωρητικό μοντέλο των επιπέδων προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά ολοκληρώνεται στην τρίτη φάση της «Οικειοποιητικής Προσβασιμότητας».

iii. *Οικειοποιητική Προσβασιμότητα*: Σε αυτό το επίπεδο συνδυάζονται οι δυο προσβασιμότητες που έχουν ήδη αποκτηθεί: η φυσική και η αντιληπτική προσβασιμότητα. Αρχικά, ο επισκέπτης/δέκτης αισθάνεται ότι κατέχει τη γνώση και την εμπειρία του πολιτιστικού αγαθού, ενώ ενδέχεται να νιώθει και συναισθηματικά συνδεδεμένος και οικείος με αυτό (εξοικείωση). Έπειτα, το σώμα και το μυαλό του επισκέπτη/δέκτη χρησιμοποιεί την αποκτηθείσα εμπειρία και γνώση για να δημιουργήσει το προσωπικό του αφήγημα (παραγωγή αφηγήματος). Με αυτό τον τρόπο, το άτομο αναπαράγει το πολιτιστικό αγαθό σε μια νέα, προσωπική, ιδιοσυγκρασιακή και οικεία μορφή. Στο τελικό αυτό επίπεδο η προσβασιμότητα φτάνει στο απόγειό της, και συνεπώς θα πρέπει να αποτελεί τον απώτερο στόχο των εμπειρογνομόνων που χαράσσουν τις πολιτικές πρόσβασης.

Το θεωρητικό σχήμα των επιπέδων προσβασιμότητας εμπλουτίζεται από το πρίσμα του συλλογισμού της πρακτικής του Bourdieu (1972/1977· 1980/2006). Η Φυσική Προσβασιμότητα αντιστοιχίζεται με το συλλογικό πολιτισμικό κεφάλαιο και μπορεί να συνοψισθεί ως ζήτημα πρακτικής πρόσβασης, σε αντιδιαστολή με την Αντιληπτική Προσβασιμότητα, η οποία αφορά το ατομικό πολιτισμικό κεφάλαιο και προσεγγίζεται ως νοηματοδότηση της πρακτικής της πρόσβασης. Στο τρίτο επίπεδο της Οικειοποιητικής

Προσβασιμότητας, όπου συντελείται η διάδραση μεταξύ συλλογικού και ατομικού πολιτισμικού κεφαλαίου, προσφέρεται το υπόβαθρο για την εξάσκηση της Πράξης ως συνειδητής και λογικής πρακτικής μέσω του δημιουργικού συνδυασμού πρακτικής και εννοιολογικής πρόσβασης (βλ. Σχήμα 3).

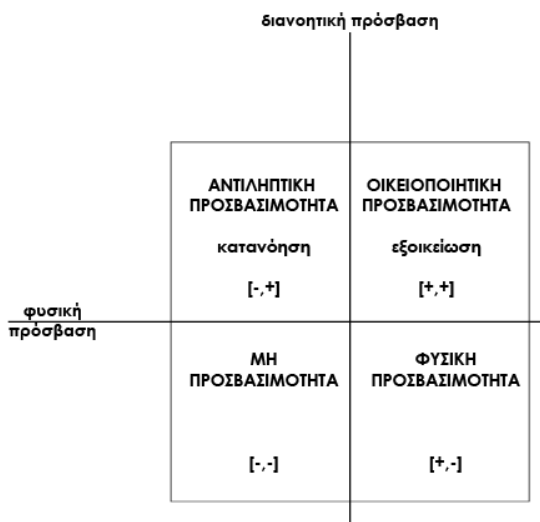
Σχήμα 3. Η Αντιστοίχιση των Επιπέδων Προσβασιμότητας στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά με το Σύλλογισμό του Bourdieu

Πηγή: Bourdieu (1972/1977 και 1980/2006), ίδια επεξεργασία

Η μετατροπή της διττής φύσης της πρόσβασης σε φυσική και αντιληπτική σε δύο κάθετους μεταξύ τους άξονες δημιουργεί τέσσερα τεταρτημόρια, όπου η αποτελεσματικότερη μορφή της Οικειοποιητικής Προσβασιμότητας εντοπίζεται στο πρώτο τεταρτημόριο (Οικειοποίηση= Φυσική + Αντιληπτική Πρόσβαση) (βλ. Σχήμα 4).

Σχήμα 4. Συσχέτιση Πρόσβασης και Αποτελεσματικότητας Προσβασιμότητας

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στο στάδιο της «Οικειοποιητικής Προσβασιμότητας», ο χρήστης εξοικειώνεται με τον πολιτισμό και την κληρονομιά, αφού έχει βιώσει την εμπειρία της φυσικής πρόσβασης (φυσική προσβασιμότητα) και αποκωδικοποιήσει τα νοήματα μέσω της διανοητικής πρόσβασης (αντιληπτική προσβασιμότητα).

2.2 ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΑ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥΣ

Ο τουρισμός εισάγεται στην έρευνα για την προσβασιμότητα στον πολιτισμό και την κληρονομιά, διότι αποτελεί πλέον μια ευρέως αναγνωρισμένη και διαδεδομένη πρακτική σύνδεσης αυτών των εννοιών. Συνεπώς, η διττή φύση της πρόσβασης σε τουριστικές υποδομές και δραστηριότητες διαδραματίζει ένα σημαντικό ρόλο στη βιωματική εμπειρία (φυσική πρόσβαση) και την κατανόηση (διανοητική πρόσβαση) του πολιτιστικού αγαθού και οφείλει να διασφαλίζεται στο πλαίσιο του σχεδιασμού με τη μορφή της φυσικής και αντιληπτικής προσβασιμότητας. Τέλος, ο ικανοποιητικός βαθμός φυσικής και αντιληπτικής προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά που προσφέρεται στον χρήστη μπορεί να οδηγήσει στο τελικό επιθυμητό επίπεδο προσβασιμότητας – την οικειοποιητική προσβασιμότητα.

Κρίσιμη κρίνεται και η αναφορά στις θετικές και αρνητικές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις των βαθμών προσβασιμότητας στο τουριστικό αγαθό. Δεδομένου ότι η οικονομική, κοινωνική και περιβαλλοντική διάσταση της τουριστικής ανάπτυξης καθορίζουν τη βιωσιμότητά της, δεν μπορούν να ξεετάζονται αποκομμένα αλλά ως σύνολο. Ιδιαίτερα η αντιμετώπιση της οικονομικής διάστασης ως προτεραιότητα είναι επιζήμια για την ταυτόχρονη ανάπτυξη της κοινωνικής, μέρος της οποίας αποτελεί η εξασφάλιση της προσβασιμότητας (Lulanski και Lulanski, 2011).

Όπως είναι λογικό, η σχέση μεταξύ του βαθμού προσβασιμότητας και του προσήμου των επιπτώσεων στον τουρισμό αναμένεται ανάλογη: ένας ικανοποιητικός βαθμός προσβασιμότητας προκαλεί θετικές οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και περιβαλλοντικές επιπτώσεις στο τουριστικό αγαθό, ενώ η τουριστική ανάπτυξη παρεμποδίζεται στις περιπτώσεις που παρατηρούνται χαμηλοί βαθμοί προσβασιμότητας (NASAA, 2003).

Όπως διαφαίνεται στον Πίνακα 1, η ευεργετική επίδραση, που προέρχεται από τη διασφάλιση ενός ικανοποιητικού βαθμού προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά, συμβάλλει καθοριστικά στη βιώσιμη ανάπτυξη του τουριστικού αγαθού. Αυτή η ευεργετική επίδραση μπορεί να διακριθεί σε δύο επίπεδα: α) στο στενό επίπεδο της ενίσχυσης της ποιότητας του ίδιου του τουριστικού αγαθού και της τοπικής οικονομίας (βραχυπρόθεσμες οικονομικές τονώσεις και αειφόρα περιβαλλοντικές ευαισθητοποιήσεις)

και β) στο ευρύτερο επίπεδο της αισθητής βελτίωσης και ολοκλήρωσης της εμπειρίας που προσφέρεται στους χρήστες/τουρίστες, μέσα από μακροπρόθεσμες κοινωνικές συγκλίσεις και (κοσμο)πολιτικούς επαναπροσδιορισμούς. Επίσης, διακρίνεται και μια δευτερεύουσα εναλλαγή ανάμεσα στο τοπικό μικρο-επίπεδο και στο παγκόσμιο μακρο-επίπεδο.

Πίνακας 1. Θετικές Επιπτώσεις στον Τουρισμό. [Υψηλή/Καλή Προσβασιμότητα => Θετικός Αντίκτυπος]

<p><u>+ Οικονομικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Περαιτέρω συνεισφορά στην οικονομική ανάπτυξη και ενσωμάτωση στην παγκόσμια ιεραρχία ✓ Ανάπτυξη της τοπικής οικονομίας (ενδυνάμωση επενδύσεων και υποδομών & δημιουργία νέων θέσεων εργασίας) ✓ Βελτίωση υπηρεσιών και παροχών 	<p><u>+ Κοινωνικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Προώθηση κοινωνικής συνοχής ✓ Καλλιέργεια αποδοχής της διαφορετικότητας & περιορισμός του αισθήματος του κοινωνικού αποκλεισμού ✓ Ψυχολογικές διαβεβαιώσεις για συμπερίληψη στην παγκόσμια κοινωνία των πολιτών
<p><u>+ Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ικανοποιητική πρόσβαση σε όλους τους χώρους υψηλής πολιτιστικής σημασίας, με έμφαση στη διασφάλιση της αισθητικής τους ακεραιότητας ✓ Τόνωση της περιβαλλοντικής συνείδησης για τη διαφύλαξη της ισορροπίας και της βιοποικιλότητας 	<p><u>+ Πολιτιστικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Διεύρυνση πολιτισμικών και πολιτιστικών οριζόντων ✓ Ευκαιρίες απόκτησης εμπειριών και γνώσης σχετικών με τον πολιτισμό και την κληρονομιά (ανάπτυξη προσωπικού πολιτισμικού κεφαλαίου και εξοικείωση με τον πολιτισμό και την κληρονομιά) ✓ Καλλιέργεια αισθήματος μετοχής και τοποθέτησης εντός του ευρύτερου φάσματος των συλλογικών πολιτιστικών κεφαλαίων

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Από τη μια πλευρά, οι οικονομικές επιπτώσεις αφορούν τόσο στην τοπική ανάπτυξη (προσέλκυση επενδύσεων, άνοιγμα νέων θέσεων εργασίας, βελτίωση παροχής υπηρεσιών),

όσο και στην ευθυγράμμιση των ιδιαιτεροτήτων των τουριστικών αγαθών με τις παγκόσμιες συμβάσεις (τοποθέτηση στην παγκόσμια πραγματικότητα), ενώ οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις αφορούν στη διασφάλιση της αισθητικής ακεραιότητας του τουριστικού αγαθού και στην εναρμόνιση με τις αρχές της παγκόσμιας περιβαλλοντικής συνείδησης για διασφάλιση της αειφορίας και της βιοποικιλότητας. Από την άλλη, οι μακροπρόθεσμες κοινωνικές συγκλίσεις λαμβάνουν χώρα σε τοπικό (κοινωνική συνοχή, άρση αποκλεισμού και αποδοχή διαφορετικότητας) και σε παγκόσμιο επίπεδο (ψυχολογικές διαβεβαιώσεις για συμπερίληψη στην παγκόσμια -πλέον- κοινωνία των πολιτών), με τους (κοσμο)πολιτικούς επαναπροσδιορισμούς να συντελούνται ταυτόχρονα μέσα από τη διάδραση του ατομικού πολιτισμικού κεφαλαίου με το συλλογικά ευρύτερο πολιτιστικό κεφάλαιο.

Κατ' αναλογία, ο Πίνακας 2 παρουσιάζει το δυνητικά αρνητικό αντίκτυπο, που μπορεί να έχει στη βιώσιμη ανάπτυξη του τουριστικού αγαθού, ένας μη ικανοποιητικός βαθμός προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά. Σε ένα άμεσο επίπεδο, μπορούν βραχυπρόθεσμο να εμφανιστούν σημάδια οικονομικής στασιμότητας και περιβαλλοντικής υποβάθμισης, ενώ έμμεσα, οι κοινωνικές αποκλίσεις μπορεί να ενταθούν και η δημιουργική ανανέωση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών με νέα πολιτιστικά στοιχεία να παυθεί, βλάπτοντας μακροπρόθεσμα την κοινωνικο-πολιτισμική συνοχή. Όπως είναι φυσικό, ένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν αφήνει ανεπηρέαστες ούτε την τοπική, ούτε την παγκόσμια κλίμακα, ναρκοθετώντας μεθοδικά το γενικότερο πλάνο για μια πολυ-επίπεδη βιωσιμότητα. Με την οικονομική εσωστρέφεια να συνεπάγεται τον αποκλεισμό από την παγκόσμια αγορά, την περιβαλλοντική οπισθοδρόμηση να μην συνάδει με τις σύγχρονες επιταγές για μια κοινή οικολογική μέριμνα και τον κοινωνικό αποκλεισμό να μην υποστηρίζει το όραμα για μια κοινή πλανητική συνθήκη, αλλά αντιθέτως να υποδαυλίζει τον πολιτισμικό απομονωτισμό και τον πολιτιστικό αναχρονισμό, ο αρνητικός αντίκτυπος διαχέεται από το τοπικό στο παγκόσμιο επίπεδο.

Σύμφωνα με την επισκόπηση των κύριων -θετικών και αρνητικών- οικονομικών, κοινωνικών, πολιτιστικών και περιβαλλοντικών επιπτώσεων που μπορεί να έχει ο εξασφαλισμένος βαθμός προσβασιμότητας στο τουριστικό αγαθό, η βιωσιμότητα αποτελεί τη βασική προτεραιότητα του σχεδιασμού σήμερα. Αυτή μπορεί να επιτευχθεί μέσα από τη 'χρυσή' ισορροπία ανάμεσα στους πόλους του πολιτισμού και του τουρισμού, δηλαδή μέσω του πολιτιστικού και του τουριστικού σχεδιασμού που να λαμβάνουν υπόψη τους τόσο τις τοπικές/εθνικές επιδιώξεις (ανάπτυξιακοί στόχοι ειδικών σχεδίων), όσο και στις παγκόσμιες (προ)απαιτήσεις (διακηρύξεις διεθνών οργανισμών) (βλ. Πίνακα 3).

Πίνακας 2. Αρνητικές Επιπτώσεις στον Τουρισμό. [Χαμηλή/Κακή Προσβασιμότητα => Αρνητικός Αντίκτυπος]

<p align="center"><u>- Οικονομικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Αποτυχία ανάπτυξης ενός ολοκληρωμένου τουριστικού προϊόντος ✓ Αποτυχία επέκτασης των ομάδων-στόχων του τουριστικού προϊόντος (π.χ. άτομα με ειδικές ανάγκες) ✓ Άνοδος ανταγωνιστικών τουριστικών προορισμών με ολοκληρωμένο σχεδιασμό προσβασιμότητας 	<p align="center"><u>- Κοινωνικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Επιλεκτική κάλυψη αναγκών και επιθυμιών των χρηστών (χρήστες «πολλών ταχυτήτων») ✓ Υπογράμμιση κοινωνικών ανισοτήτων ✓ Αίσθημα κοινωνικού αποκλεισμού σε συγκεκριμένες ομάδες χρηστών
<p align="center"><u>- Περιβαλλοντικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Πρόκληση ατυχημάτων λόγω κακού σχεδιασμού ή μη πρόβλεψης προσβασιμότητας ✓ Περιορισμός της εμπειρίας ειδικών περιβαλλοντικών και κοινωνικο-πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων δύσκολα προσβάσιμων περιοχών ✓ Αισθητική υποβάθμιση λόγω άστοχων παρεμβάσεων προσβασιμότητας 	<p align="center"><u>- Πολιτιστικές Επιπτώσεις</u></p> <ul style="list-style-type: none"> ✓ Παρεμπόδιση ανάπτυξης προσωπικού πολιτισμικού κεφαλαίου ή/και αδιαφορία ως προς τα πολιτιστικά θέματα ✓ Μη καλλιέργεια του αισθήματος ένταξης στο συλλογικό πολιτιστικό κεφάλαιο ✓ Παύση της δημιουργικότητας

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 3, κατά τη Νέα Χιλιετία, οι βασικοί στόχοι του πολιτιστικού σχεδιασμού, που αφορούν στην τοπική ανάπτυξη μέσα από την προστασία του πολιτισμού και της κληρονομιάς, την οργάνωση των υπηρεσιών και τη διασύνδεση με το δίκτυο των πολιτιστικών βιομηχανιών, αλλά και οι βασικοί στόχοι του τουριστικού σχεδιασμού (ορισμός των Ομάδων-Στόχων, Προβολή και Ανάδειξη του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος του Προορισμού/Τουριστικού Προϊόντος) οφείλουν να βρίσκονται σε δημιουργικό διάλογο με τις βασικές έννοιες-κλειδιά που διαπνέουν τις διεθνείς οδηγίες για την προσβασιμότητα στον πολιτισμό, την κληρονομιά και τον τουρισμό (διακήρυξη UNESCO, διακήρυξεις UNWTO).

Πίνακας 3. Θέματα Προορισμών Πολιτιστικού Τουρισμού

<i>ΠΟΛΟΙ</i>	<i>ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ</i>	<i>ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ</i>
ΦΑΣΗ ΠΡΟΛΗΨΗΣ	Πολιτιστικός Σχεδιασμός	Τουριστικός Σχεδιασμός
Ειδικοί Στόχοι για Τοπική Ανάπτυξη	I. Προστασία Πολιτισμού/Κληρονομιάς II. Οργάνωση Υπηρεσιών Πολιτιστικών Βιομηχανιών III. Παροχή Επιλογών Ψυχαγωγίας και Αναψυχής	I. Ορισμός των Χαρακτηριστικών των Ομάδων-Στόχων (Επισκέπτες) II. Ανάδειξη του Συγκριτικού Πλεονεκτήματος του Προορισμού III. Προβολή του Τουριστικού Προϊόντος
ΦΙΛΤΡΟ	<i>ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟ</i>	<i>ΠΡΟΣΒΑΣΙΜΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ ΤΟΥΡΙΣΜΟ</i>
Βασικές Αναφορές από την Παγκόσμια Συγκυρία	UNESCO Οικουμενική Διακήρυξη του Παρισιού για την Πολιτιστική Πολυμορφία (2001) Έννοιες-Κλειδιά: Διαφορετικότητα, Πλουραλισμός, Δημιουργικότητα	UNWTO Διακήρυξη της Μαδρίτης για τη Διευκόλυνση του Τουριστικού Ταξιδιού (2009) Έννοιες-Κλειδιά: Περιορισμός Εμποδίων, Διευκόλυνση Ταξιδιού, Απόκτηση Εμπειριών
	Διακήρυξη του Κυτό για τον Τουρισμό και τον Πολιτισμό (2019) + Οδηγίες Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2004, 2014) [European Commission (2004), Improving Information on Accessible Tourism for Disabled People/ European Commission (2014), Towards an Integrated Approach to Cultural Heritage for Europe]	

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Σημαντικό ρόλο φαίνεται να παίζουν και οι νέες τεχνολογίες, καθώς η χρήση διαδικτυακών εφαρμογών έχει στοιχειοθετηθεί πώς καθιστά την πολιτιστική κληρονομιά ευκολότερα προσβάσιμη για διάφορες ομάδες χρηστών. Εφαρμογές για το σχεδιασμό επισκέψεων και ταξιδιών, για ξενάγηση, αλλά και για αξιολόγηση της επίσκεψης, ενισχύουν γνωστικά την εμπειρία του επισκέπτη σε έναν πολιτιστικό πόρο πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την επίσκεψη. Επιπλέον, οι ειδικές εφαρμογές μέσω κινητού τηλεφώνου καθιστούν τους πολιτιστικούς πόρους ευκολότερα κατανοητούς και διευκολύνουν την οικειοποίησή τους μέσω της ψυχαγωγίας (Hausmann et al., 2015).

Ο πολιτισμός και ο τουρισμός δεν αντιμετωπίζονται πλέον ως δύο διαφορετικές θεματικές. Με βάση το φίλτρο της προσβασιμότητας, οι κοινωνικές, πολιτισμικές και πολιτιστικές έννοιες της Διαφορετικότητας, του Πλουραλισμού και της Δημιουργικότητας, που εμπνέουν τον Πολιτιστικό Σχεδιασμό, συναντιούνται με τις τουριστικές επιδιώξεις για Περιορισμό των Ταξιδιωτικών Εμποδίων και Διεύρυνσης του Ταξιδιού για την Απόκτηση Εμπειριών, που καθοδηγούν τον Τουριστικό Σχεδιασμό. Μέσα από αυτή την ανανεωτική σύνθεση, μια νέα εκδοχή Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού αναδύεται, στο σημείο τομής Πολιτισμού-Τουρισμού, η οποία δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην εξασφάλιση της διττής πρόσβασης (φυσικής και διανοητικής), ενώ ενδιαφέρεται για την εξασφάλιση κατάλληλων συνθηκών για να μπορέσει να συντελεστεί μελλοντικά η «Οικειοποιητική Προσβασιμότητα». Επισφράγισμα αυτής της σύνθεσης αποτελεί η πρόσφατη διακήρυξη που εξέδωσε ο Παγκόσμιος Οργανισμός Τουρισμού (UNWTO) το 2019, στο Κυτό. Εντούτοις, αν και οι βασικές αρχές του Ολοκληρωμένου Σχεδιασμού μπορούν εύκολα να διακριθούν στη βάση της εν λόγω διακήρυξης, κρίσιμη θεωρείται η διαρκής ρητή αναφορά και υπενθύμιση παλαιότερων οδηγιών, όπως για παράδειγμα το Ευρωπαϊκό Σχέδιο Δράσης (2004-2010) Ίσων Ευκαιριών για τα άτομα με αναπηρία. Για ακόμη μια φορά, η διαπλοκή τοπικού (ευρωπαϊκού) και παγκόσμιου προτείνεται ως ευεργετική.

3. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΜΕ ΕΠΙΤΥΧΗΜΕΝΗ ΕΦΑΡΜΟΓΗ

Η φυσική και η διανοητική διάσταση της έννοιας της πρόσβασης σε συνδυασμό με την ανάγκη για έναν προληπτικό σχεδιασμό με επίκεντρο όλες τις δυνητικά ενδιαφερόμενες ομάδες χρηστών (Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός) οδήγησε στο θεωρητικό πλαίσιο για το σχεδιασμό επίτευξης προσβασιμότητας σε τρία επίπεδα. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, κάθε χρήστης απολαμβάνει φυσική πρόσβαση στους χώρους και τις δραστηριότητες του πολιτιστικού αγαθού, διευκολύνεται στο να αντιληφθεί τις επίσημες αφηγήσεις και τέλος τις οικειοποιείται μέσω της αποδοχής, της επανερμηνείας ή/και της αναδιαμόρφωσης, βάσει του προσωπικού του πολιτισμικού υποβάθρου και στάσης. Ωστόσο, ενισχυτική του θεωρητικού τμήματος είναι και η ανάλυση της επιτυχούς εφαρμογής συγκεκριμένων πολιτικών που βοηθούν στην προώθηση μιας πιο ολοκληρωμένης πολιτιστικής κατανάλωσης με έμφαση στη συμβολική διάσταση του πολιτιστικού αγαθού.

Από την ελιτίστικη και ερμητική κατανάλωση του πολιτιστικού αγαθού κατά την Αναγέννηση -όπου ένα κοινό συγκεκριμένου προφίλ μπορούσε να θαυμάσει ένα έργο τέχνης- έως τη σημερινή ευρεία έκθεση του πολιτιστικού αγαθού μέσω του κυβερνοχώρου, η φυσική και η διανοητική πρόσβαση στον πολιτισμό και την κληρονομιά διευκολύνεται και μαζικοποιείται. Μέσα σε αυτό το διαχρονικό πλαίσιο, κατά τις τελευταίες δεκαετίες έρχονται να προστεθούν: α) η διαρκώς αυξανόμενη συνειδητοποίηση της διαφορετικότητας, β) η

ανάδειξη του πλουραλισμού ως ερμηνευτικού τρόπου και γ) η επιμονή στην πρόσβαση στον πολιτισμό και την κληρονομιά ως αιτήματος βαθιάς υπαρξιακής ανάγκης. Ουσιαστικά, το πνεύμα του μεταμοντερνισμού είναι αυτό που διαστέλλει τη στενότητα του πολιτιστικού ορισμού -απαλοιφή του παρωχημένου διαχωρισμού σε υψηλή και δημοφιλή (ποπ) τέχνη- και αναδεικνύει την προσβασιμότητα εξίσου απαραίτητη με το πολιτιστικό αγαθό. Η εν λόγω διαπίστωση τεκμηριώνεται και στις σχετικές Ευρωπαϊκές Πολιτικές, οι οποίες ανταποκρίνονταν σε μια μετατόπιση του πολιτιστικού αγαθού προς μια πιο υποκειμενική οπτική, νομιμοποιώντας και ενισχύοντας την ίδια του τη φύση.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται συγκεκριμένες μελέτες περίπτωσης του Ευρωπαϊκού χώρου, οι οποίες περιλαμβάνουν επιτυχείς προσπάθειες άσκησης πίεσης (lobbying) και εφαρμοσμένων πολιτικών σχετικά με το σχεδιασμό μιας αποτελεσματικότερης προσβασιμότητας στον πολιτισμό και την κληρονομιά. Τα παραδείγματα είναι προωθητικές ενέργειες (βραβεία, επίσημοι ιστότοποι), ειδικές πρωτοβουλίες, μηχανισμοί (βάσεις δεδομένων), οδηγοί και site-specific πρακτικές.

- *Bραβείο Access City*: Μια καινοτόμος προωθητική ενέργεια, η οποία βρίσκεται σε εφαρμογή από το 2010 καλλιεργεί το συναγωνισμό ανάμεσα στις ευρωπαϊκές πόλεις πάνω σε θέματα προσβασιμότητας στο αστικό περιβάλλον. Στόχος του βραβείου είναι η συμπερίληψη των ατόμων με ειδικές ανάγκες στο σχεδιασμό της προσβασιμότητας και η διασφάλιση της πρόσβασης όλων των κατοίκων στις αστικές λειτουργίες. Η διεκδίκηση του Βραβείου Access City είναι ανοιχτή για όλες τις πόλεις της Ε.Ε. με πληθυσμό άνω των 50.000 κατοίκων, ή συνδυασμό πόλεων με συνολικό πληθυσμό άνω των 50.000 κατοίκων. Οι πόλεις που πήραν το πρώτο βραβείο τα τελευταία 5 χρόνια είναι: η Βαρσοβία της Πολωνίας (2020, χρονιά κατά την οποία τα Χανιά απέσπασαν ειδική μνεία), η Μπρέντα της Ολλανδίας (2019), η Λουμπλιάνα της Σλοβενίας (2018), το Τσέστερ του Ηνωμένου Βασιλείου (2017) και το Μιλάνο της Ιταλίας (2016). Το βραβείο αφορά σε ευρωπαϊκές πόλεις που εξασφαλίζουν τη φυσική πρόσβαση σε κτήρια/δημόσιους χώρους, μέσα συγκοινωνίας και λοιπές δημόσιες υπηρεσίες (υπηρεσίες υγείας, αθλητισμού, εμπορίου) ή/και διευκολύνουν τη διανοητική πρόσβαση μέσω παρεχόμενων πληροφοριών (επικοινωνία, διαδίκτυο, ειδικές ηλεκτρονικές εφαρμογές).
- *Pantou.org*: Ο επίσημος ιστότοπος του Μη Κερδοσκοπικού Οργανισμού ENAT (European Network for Accessible Tourism - Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την Πρόσβαση στον Τουρισμό) με αποστολή τη μελέτη και την προώθηση πρακτικών σχετικών με την αποτελεσματική πρόσβαση στο τουριστικό αγαθό υπό τη χρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Στόχος του όλου εγχειρήματος αποτελεί η δωρεάν διασύνδεση των παρόχων προσβασιμότητας στον τουρισμό και των επισκεπτών

της Ευρώπης και ειδικότερα: α) η διευκόλυνση κάθε πρόσβασης των δυνητικών επισκεπτών σε ένα προορισμό και β) η προώθηση των ευρωπαϊών παρόχων τουρισμού εύκολης πρόσβασης. Οι ομάδες-στόχοι είναι οι Πάροχοι Τουρισμού (υπηρεσίες φιλοξενίας, εστίασης, μεταφοράς, εξοπλισμού) και οι ίδιοι οι Επισκέπτες Ειδικών Κατηγοριών (άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα προσβασιμότητας όπως αναπηρίες, μαθησιακές δυσκολίες). Η πρωτοβουλία Pantou εστιάζει στην προώθηση προσπαθειών για καθολική προσβασιμότητα σε διάφορους τουριστικούς προορισμούς ανά την υφήλιο, αποτελώντας ταυτόχρονα μια ανοιχτή και διαρκώς ενημερωμένη εφαρμογή. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι η συντριπτική πλειονότητα των καταγεγραμμένων καλών πρακτικών που υπάρχουν στην επίσημη σελίδα του αφορά στην φυσική πρόσβαση.

- *ACA-Accessible Culture for All*: Το ACA στοχεύει στην ανάπτυξη μιας κουλτούρας που θα διευκολύνει τον κοινωνικό τουρισμό και την προσβασιμότητα ανθρώπων με αναπηρίες σε αυτόν. Η καλλιέργεια του αισθήματος της ένταξης επιτυγχάνεται μέσω κατάλληλων δομών. Η πρωτοβουλία ACA επικεντρώνεται στους τρόπους με τους οποίους η προσβασιμότητα στο τουριστικό αγαθό βοηθά στην ανάπτυξη του κοινωνικού τουρισμού στην Ευρώπη. Οι πρακτικές της πρωτοβουλίες περιλαμβάνουν: α) τη σύσταση ομάδων στους χώρους των Εθνικών Αρχών, οι οποίες θα δρουν ως ειδικές στην προώθηση του κοινωνικού τουρισμού και την προώθηση των συνεργασιών μεταξύ των τουριστικών επενδυτών, β) την εφαρμογή σχετικών μελετών που θα διευκολύνουν τη σύνδεση των περιόδων μη-υψηλής τουριστικής κίνησης με την τουριστική κίνηση ατόμων με αναπηρίες, γ) τη δημιουργία ενός web-portal με τη διαδικτυακή πλατφόρμα CALYPSO, και δ) τη διάχυση της πληροφορίας μεταξύ δυνητικών επισκεπτών και ατόμων που ενδιαφέρονται να ταξιδέψουν και ανήκουν στην ειδική κατηγορία των κοινωνικών επισκεπτών. Όπως ακριβώς συμβαίνει και με την εφαρμογή Pantou, η πλειοψηφία των καταγεγραμμένων καλών πρακτικών του ACA αφορά στην προώθηση ενός καλού επιπέδου φυσικής πρόσβασης.
- *T-Guide*: Η συγκεκριμένη πρωτοβουλία φιλοδοξεί να εμπνεύσει τη δημιουργία Τουριστικών Οδηγών χρήσιμων σε άτομα με μαθησιακές και νοητικές δυσκολίες, προσθέτοντας χαρακτηριστικά και ιδιότητες που μπορούν να ενισχύσουν το καθοδηγητικό τους έργο και να επεκτείνουν την προσφορά του ευρωπαϊκού τουριστικού αγαθού σε ιδιαίτερες ομάδες-στόχους. Ο στόχος της πρωτοβουλίας είναι η σύνθεση ενός ευρωπαϊκού τουριστικού εγχειριδίου εκμάθησης και καθοδήγησης ατόμων με μαθησιακές και νοητικές δυσκολίες. Η ένταξη αυτών των ιδιαίτερων ομάδων χρηστών και η δυνατότητα πρόσβασής τους στην τουριστική εμπειρία συμβάλλει στην αναβάθμιση του τουριστικού αγαθού. Η πρωτοβουλία T-Guide ενδιαφέρεται

ιδιαίτερα για την διασφάλιση της διανοητικής πρόσβασης που επεκτείνεται, πέρα της συγγραφής ειδικών τουριστικών οδηγών, στην κατάλληλη προετοιμασία και βελτίωση των τουριστικών ξεναγήσεων για τις πιθανές ευαίσθητες ομάδες που απαρτίζουν το τουριστικό κοινό (διεξαγωγή επισκέψεων, ανατροφοδότηση βάσει της εμπειρίας, προώθηση ειδικών κοινωνικών και επιχειρηματικών συνεργειών). Εδώ, εντοπίζεται μια διττή μέριμνα για φυσική και διανοητική πρόσβαση.

- *TD - Βάση Δεδομένων Δημόσιας Πρόσβασης (TD - Database for Access to Public):* Μια βάση δεδομένων για: α) την πληροφόρηση των πολιτών και την ενίσχυση των καταναλωτών, β) την ανάδειξη πάσης φύσεως εμποδίων και προβλημάτων που δυσχεραίνουν την προσβασιμότητα και γ) την ανακίνηση του διαλόγου σχετικώς με το πώς μπορεί να επιτευχθεί ένα υψηλό επίπεδο προσβασιμότητας. Επιπλέον, η TD παρέχει χρήσιμες πληροφορίες στους ειδήμονες (stakeholders) που στοχεύουν στις ακόλουθες ομάδες: άτομα με σωματικές αναπηρίες, παιδιά, ηλικιωμένα άτομα, αλλοδαποί, άτομα διαφορετικού σεξουαλικού και θρησκευτικού προσανατολισμού.
- *CadW(ales):* Με το ακρωνύμιο Cadw –που στην ουαλική διάλεκτο σημαίνει ‘κρατώ’ ή ‘διαφυλάσσω’- ονομάζεται η πρωτοβουλία για τη διατήρηση της κληρονομιάς της Ουαλίας, η οποία αναλαμβάνει να προωθήσει την κατανόηση της ξεχωριστής ουαλικής ταυτότητας. Η διαδικασία ακολουθεί τα εξής βήματα: α) εντοπίζει μέρη ειδικής ιστορικής σημασίας, β) παρέχει εξειδικευμένες συμβουλές και οδηγίες ως προς τον κεντρικό σχεδιασμό και τους φορείς αξιολόγησης περιβαλλοντικών επιπτώσεων, και γ) αποδίδει χορηγίες για την προστασία και την αναστήλωση ιστορικών κτηρίων σε ειδικά προστατευόμενες περιοχές. Η πρωτοβουλία αυτή στάθηκε ευεργετική για τη διανοητική πρόσβαση στην πολιτισμική και πολιτιστική ιδιαιτερότητα της Ουαλίας, καθώς βοήθησε τόσο στην ισχυροποίηση του τοπικού ουαλικού πολιτισμικού αποτυπώματος, όσο και στη διαμόρφωση ενός ξεχωριστού πολιτιστικού προφίλ για την προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών και την τοποθέτηση στον παγκόσμιο τουριστικό χάρτη.
- *CLEAR – Πολιτιστικές Αξίες & Περιβάλλοντα Αναψυχής Προσβάσιμα για Όλους (Cultural Values & Leisure Environments Accessible Roundly For All):* Ένα πρόγραμμα διεθνούς συνεργασίας που χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Ένωση στο πλαίσιο Συνεργασίας των περιφερειών της Νότιας και της Ανατολικής Ευρώπης. Το πρόγραμμα επικεντρώθηκε στη συνεργασία Μη-Κυβερνητικών Οργανισμών του δημοσίου τομέα με ερευνητικά κέντρα από επτά διαφορετικές χώρες με στόχο την ανταλλαγή τεχνογνωσίας γύρω από το θέμα της προσβασιμότητας στις πολιτιστικές αξίες. Το πρόγραμμα CLEAR παρέχει εργαλεία και καλές πρακτικές στα συμβαλλόμενα μέρη (κυβερνήσεις, ειδήμονες του τουριστικού

τομέα, πολιτιστικοί φορείς) για την ανανέωση του τουριστικού και πολιτιστικού αγαθού, ενώ αναδεικνύει την προσβασιμότητα σε αυτά ως προτεραιότητα. Το CLEAR κατηγοριοποιεί την προσβασιμότητα στις πολιτιστικές αξίες σε: α) φυσική προσβασιμότητα (ζητήματα εισόδου, πέρα από το εκάστοτε νομοθετικό πλαίσιο), β) πληροφοριακή προσβασιμότητα (παροχή πληροφοριών και γνώσης), γ) οικονομική προσβασιμότητα (δυνατότητες δωρεάν πρόσβασης/ αξιολόγηση κοστολόγησης εξατομικευμένων υπηρεσιών), δ) ψυχο-κοινωνική προσβασιμότητα, συνεκτιμώντας όλες τις τυπολογίες και τους τρόπους εκμάθησης/αποτύπωσης της πληροφορίας και ε) κοινωνικο-πολιτιστική προσβασιμότητα, με έμφαση στην αντικειμενική διάσταση των πολιτιστικών αξιών ανεξάρτητα από το πολιτισμικό, κοινωνικό, θρησκευτικό ή φυλετικό υπόβαθρο υποκειμενικής επεξεργασίας. Όπως είναι φανερό, η έννοια της φυσικής πρόσβασης αποκτά σαφείς εμπειρικές και οικονομικές διαστάσεις και αντίστοιχα, η έννοια της διανοητικής πρόσβασης αναλύεται στην πληροφοριακή, ψυχο-κοινωνική και κοινωνικο-πολιτιστική της διάσταση.

- *Χωρικά Εντοπισμένες Πρακτικές:* Παράλληλα με τις πρωτοβουλίες, τα ερευνητικά προγράμματα και τις πλατφόρμες που έχουν επιφορτιστεί με το έργο της καταγραφής καλών πρακτικών για τη διευκόλυνση της φυσικής και της διανοητικής πρόσβασης, επισημαίνονται και δύο χαρακτηριστικά παραδείγματα χωρικά εντοπισμένων πρακτικών, που αποτελούν προϊόντα σχεδιασμού για μια ικανοποιητική προσβασιμότητα. Στους Κήπους Τίβολι της Κοπεγχάγης αναγνωρίζεται ένας αποτελεσματικός σχεδιασμός για τη φυσική προσβασιμότητα. Οι Κήποι του Τινολί είναι πάρκο αναψυχής στην Κοπεγχάγη, το οποίο βραβεύτηκε το 2005 για το επίπεδο προσβασιμότητάς του (Accessibility Label, 2005). Η φυσική προσβασιμότητα επιτυγχάνεται μέσω: ύπαρξης ραμπών σε όλες τις εισόδους του πάρκου, δυνατότητα χρήσης θέσεων πάρκινγκ για άτομα με αναπηρία, παροχή αναπηρικών καρεκλών χωρίς χρέωση και δυνατότητα χρήσης ειδικών σημείων για την επαναφόρτίσή τους. Ωστόσο, η ύπαρξη αντιτίμου στις λοιπές υπηρεσίες αναψυχής που προσφέρει το πάρκο αποτελεί εμπόδιο φυσικής προσβασιμότητας. Ακόμα, μια περίπτωση πιο ολοκληρωμένου σχεδιασμού αποτελεί το Μετρό της Αθήνας. Οι σταθμοί του Μετρό στην Αθήνα, καθώς και όλα τα βαγόνια, είναι άκρως φιλικά ως προς τους χρήστες με κινητικά προβλήματα λόγω των επαρκών υποδομών προσβασιμότητας. Ένα επιπλέον ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Αθηναϊκού Μετρό αποτελεί η προβολή εν είδει εκθεμάτων αρχαίων ευρημάτων στους διάφορους σταθμούς. Η συνδιαλλαγή αποσπασμάτων πληροφορίας και ευρημάτων σημαντικής αρχαιολογικής σημασίας, όσο και η εναπόθεσή τους στους χώρους όπου εκτυλίσσεται είτε μια αγχώδης καθημερινότητα, είτε μια ενδιάμεση παύση του τουριστικού ταξιδιού δίνει μια

πραγματική ευκαιρία πρόσβασης στη συμβολική διάσταση της κληρονομιάς και θέτει κάποιες προϋποθέσεις για την έναρξη της οικειοποιητικής προσβασιμότητας.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο Συνοπτικό Πίνακα Αρχών (Πίνακας 4) παρατίθενται κάποιες βασικές αρχές (“DOs”) που θα πρέπει να ακολουθούνται και υπογραμμίζονται κάποια λάθη που παρατηρούνται συχνά (“DON’Ts”) στο σχεδιασμό της προσβασιμότητας. Η οργάνωση των συμπερασμάτων ακολουθεί τα τρία επίπεδα προσβασιμότητας.

Πίνακας 4. Συνοπτικός Πίνακας Αρχών για τα 3 Επίπεδα Προσβασιμότητας

	DOs	DON’Ts
ΦΥΣΙΚΗ	Διασφάλιση μεταφορικής συνδεσιμότητας και ικανοποιητικής σήμανσης όλων των πολιτιστικών δραστηριοτήτων με τον υπόλοιπο αστικό ιστό.	Μεμονωμένη κάλυψη της φυσικής προσβασιμότητας στους χώρους πολιτιστικών δραστηριοτήτων και αποκοπή από το ευρύτερο αστικό δίκτυο.
	Διασφάλιση φυσικής προσβασιμότητας στις πολιτιστικές δραστηριότητες και τους πολιτιστικούς χώρους για ΚΑΘΕ χρήστη.	Αισθητική όχληση των πολιτιστικών χώρων, τοποθεσιών και κτηριών από τις παρεμβάσεις.
	Προσφορά δωρεάν εισόδου ή εισόδου χαμηλού αντίτιμου για όλους.	Εξάρτηση των πολιτιστικών δραστηριοτήτων από ιδιωτικές χορηγίες.
ΑΝΤΛΗΠΤΙΚΗ	Διασφάλιση διάχυσης της πολιτιστικής πληροφορίας.	Παροχή παρωχημένων, ή μη-ανανεωμένων, πληροφοριών με αποτέλεσμα το μη φιλικό ως προς τη χρήση υλικό ενημέρωσης.
	In situ παροχή πολύγλωσσου σχετικού οπτικο-ακουστικού υλικού.	Χρήση εκτός κλίμακας πινακίδων πληροφόρησης.
	Παροχή ενημερωτικού υλικού σε διαφορετικές εκδοχές για ειδικές τύπους επισκεπτών.	Βομβαρδισμός του επισκέπτη με άχρηστες πληροφορίες που καλλιεργούν την αδιαφορία.
ΟΙΚΕΙΟΠΟΙΗΤΙΚΗ	Ανάπτυξη διαδραστικών πρωτοβουλιών φιλικών ως προς τη χρήση, οι οποίες θα προωθούν την ενεργή συμμετοχή των χρηστών	Ανάπτυξη υποστηρικτικών πρωτοβουλιών που υπαγορεύουν μια κυρίαρχη ή συμβατική αφήγηση.

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Ο Πίνακας 4 για την αποτελεσματική προσβασιμότητα στον πολιτισμό και την κληρονομιά χαρακτηρίζεται από κάποια βασικά ζητήματα αναφοράς: η ποιότητα ζωής, η ενημέρωση του κοινού, ο εκσυγχρονισμός των διοικητικών δομών, η σχέση πολιτιστικού αγαθού-τουριστικού τομέα, η οικονομική ευελιξία, η διεπιστημονικότητα και η τεχνολογική καινοτομία.

Αρχικά, η αναφορά στην προσβασιμότητα στο πολιτιστικό αγαθό γενικά, θα πρέπει να συνοδεύεται από μια ειδική μνεία στο ζήτημα της ποιότητας ζωής με τη μορφή της κοινωνικής ενσωμάτωσης, των ίσων ευκαιριών και της βελτίωσης της γνώσης. Για μια αποτελεσματική προσβασιμότητα, υπάρχει η ανάγκη ενός σχεδίου δράσης με πρωτοβουλίες στρατηγικής και τεχνικής φύσης. Η κάλυψη των αναγκών όλων των χρηστών θα πρέπει να αποτελεί προτεραιότητα και να αποτελεί διαρκές σημείο συνεννόησης μεταξύ των ειδικών, της κοινωνίας των πολιτών, των επαγγελματιών και των επενδυτών (Laquidara κ.ά., 2013).

Άλλο ένα ζήτημα αποτελεί η ελλιπής ενημέρωση, η οποία φαίνεται να σχετίζεται συχνά με την προβληματική προσβασιμότητα. Η πληροφορία του πολιτιστικού αγαθού θα πρέπει να διατίθεται και να είναι προσιτή σε όλους, ώστε να μπορεί να μεταφερθεί η εμπειρία του σε επόμενο στάδιο. Οι δράσεις ενδυνάμωσης θα πρέπει να επικεντρώνονται στη διάχυση των καλών εμπειριών. Συνεπώς, η μεταφορά της πληροφορίας θα πρέπει να έχει τόσο χαρακτηριστικά προσαρμοστικότητας στο εκάστοτε κοινό, όσο και δυνατότητα μεταμόρφωσης. Η συνεργασία είναι βασική οδός για μια αποτελεσματικότερη επικοινωνία των καλών εμπειριών.

Σοβαρό ζήτημα εξακολουθεί να αποτελεί η αναθεώρηση και ο εκσυγχρονισμός των διοικητικών δομών, η οποία μπορεί να συντελεστεί σε τρία στάδια: α) προσέλκυση του ενδιαφέροντος του κοινού και κατανόηση της υφιστάμενης κατάστασης της τουριστικής βιομηχανίας, β) κατανόηση των πραγματικών αναγκών και αντικατοπτρισμός τους στην άσκηση του κεντρικού σχεδιασμού, γ) υιοθέτηση συμμετοχικών δράσεων συνεργασίας μεταξύ αρχών, θεσμών και επιχειρήσεων (Centre for Strategy and Evaluation Services, 2013).

Επισημαίνεται επίσης, η στενή σχέση μεταξύ του πολιτιστικού αγαθού και του τουριστικού τομέα. Οι κατάλληλες δομές μπορούν να ευνοήσουν τη δημιουργία δικτύων μεταφοράς καινοτομίας και καλών πρακτικών μεταξύ των παρόχων του τουρισμού (ταξιδιωτικοί πράκτορες, ξεναγοί, υπηρεσίες φιλοξενίας και εστίασης). Έτσι, η ανταλλαγή της τεχνογνωσίας μπορεί να προκαλέσει διαδικασίες θέσπισης μηχανισμών επιμήκυνσης της τουριστικής περιόδου, να ανανεώσει ποιοτικά το brand του τουριστικού προϊόντος, να δώσει έμφαση σε επικοινωνιακά εργαλεία στοχευμένης προσέλκυσης κοινού και να οδηγήσει στην επιστροφή σε έναν προορισμό. Επιπλέον, η επαφή των κατοίκων με τους

επισκέπτες μπορεί να σταθεί ιδιαίτερος διαφωτιστική για την αναβάθμιση του τουριστικού προϊόντος (Shaw και Williams, 2009).

Η σύνδεση της οικονομικής ευελιξίας της προσβασιμότητας είναι ένα ακόμα κρίσιμο ζήτημα σε μια περίοδο κοινωνικο-οικονομικής κρίσης, όπου οι προϋπολογισμοί των κρατών –ιδιαίτερα στην εκπαίδευση και τον ελεύθερο χρόνο- έχουν υποστεί σημαντικές περικοπές. Η χρηματοδότηση μέσω Ευρωπαϊκών προγραμμάτων μπορεί να βελτιώσει το βαθμό φυσικής προσβασιμότητας τόσο σε επίπεδο υποδομών, όσο και σε επίπεδο δυνατότητας παροχής μιας ευρύτερης δωρεάν φυσικής πρόσβασης (όπως η πολιτική διοχέτευσης ασθενών οικονομικά ομάδων στην αγορά των υπηρεσιών φιλοξενίας στο Ηνωμένο Βασίλειο - Martin, 2003).

Η ευρύτητα των ωφελούμενων ομάδων βάσει ηλικίας, ικανοτήτων ή ειδικών αναγκών, θρησκευμάτων, οικονομικής κατάστασης και λοιπών ειδικών κατηγοριών πληθυσμού καλεί σε μια διεπιστημονική προσέγγιση του σχεδιασμού της προσβασιμότητας. Καινοτόμες ιδέες και πρακτικές μπορούν να εμπλακούν στη διαδικασία σχεδιασμού της προσβασιμότητας και να εντάξουν το πολιτιστικό αγαθό και το τουριστικό προϊόν κάθε τόπου στο σημερινό παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον (branding τόπων/ προορισμών/ χώρων, δημιουργικές πρωτοβουλίες επικοινωνίας της πληροφορίας) [Centre for Strategy and Evaluation Services, 2013]. Σε αυτό το πλαίσιο, ιδιαίτερη προσοχή θα πρέπει να δοθεί στην προώθηση της τεχνολογικής καινοτομίας, και συγκεκριμένα της χρήσης των ΤΠΕ (π.χ. υιοθέτηση ΤΠΕ στρατηγικών μέσω γεωγραφικού εντοπισμού, ανάπτυξη εφαρμογών για κινητά τηλέφωνα- Centre for Strategy and Evaluation Services, 2013).

Ένα περιβάλλον το οποίο δίνει έμφαση στην ποιότητα του σχεδιασμού της προσβασιμότητας και επιτρέπει τη διάχυση καλών πρακτικών δεν μπορεί να παραγκωνιστεί στο πεδίο του παγκοσμιοποιημένου ανταγωνισμού. Η προώθηση των καλών πρακτικών μέσω της μαθησιακής διαδικασίας μπορεί να συντελέσει σε μια σταδιακή πολιτισμική στροφή, η οποία ενώ θα λαμβάνει υπόψη τις τάσεις της αγοράς, θα επιχειρεί και έναν πολιτισμικό εξορθολογισμό τους ξεπερνώντας το πλαίσιο της απλής κερδοφορίας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

Αραμπατζή, Κ. (2008) *Design for all: Ο καθολικός σχεδιασμός και η εφαρμογή του στην εκπαίδευση*. Διαθέσιμο στο: http://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CBoQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.pi-schools.gr%2Fspecial_education_new%2Fftp%2Fekp_yliko%2Fkatholikos_sxediasmos_

final.doc&ei=HV3PU5zqENPYoQWRpIHABw&usg=AFQjCNGRiPtKYSjalQoj75GR749xdSy1MA&sig2=grX-btNsGyoi3RMMngVbjw&cad=rja

Bourdieu, P. (1980/2006) *Η αίσθηση της πρακτικής*. Αθήνα: Αλεξάνδρεια.

Κριαράς, Ε. (1995) *Νέο ελληνικό λεξικό*. Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Οικουμενική Διακήρυξη της Unesco για την Πολιτιστική Πολυμορφία (2001) Διαθέσιμο στο: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/declaration_cultural_diversity_el.pdf.pdf

Τζαναβάρα, Α. (2013) *Μουσείο και άτομα με αναπηρίες: Προσβασιμότητα – εκπαίδευση - κοινωνική ενσωμάτωση*. Διδακτορική Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου. Διαθέσιμο στο: <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/28536#page/1/mode/2up>

Χριστοφή, Μ. (2013) *Εκπαιδευτικό εγχειρίδιο: Προσβασιμότητα και αναπηρία (No 4)*. Διαθέσιμο στο: <http://www.esamea.gr/publications/books-studies/496-ekpaideytiko-egxeiridio-no-4-prosbasimotita-kai-anapiria-tis-marilys-xristofi>

Ξενόγλωσση

Bourdieu, P. (1972/1977) *Outline of a theory of practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

Centre for Strategy and Evaluation Services (2013) *Final Report - Enhancing the competitiveness of tourism in the EU: An evaluation approach to establishing 20 cases of innovation and good practice*. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/enterprise/dg/files/evaluation/cses-gp-tourism_en.pdf

Center for Universal Design, The (2014) *Poster about the principles of universal design*. Διαθέσιμο στο: http://ncsu.edu/ncsu/design/cud/pubs_p/docs/poster.pdf

Council of the European Union (2014) *Conclusions on cultural heritage as a strategic resource for a sustainable Europe*. Διαθέσιμο στο: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/educ/142705.pdf

Darcy, S. & Dickson, T. (2009) “A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences”. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 16(1), pp. 32-44.

Declaration on the Facilitation of Tourist Travel (2009) Διαθέσιμο στο: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwtodeclarations.2009.19.03>

ENAT - European Network for Accessible Tourism. Διαθέσιμο στο: http://www.accessibletourism.org/resources/enat-a3_greek.pdf

European Commission (2004) *Improving information on accessible tourism for disabled people*. Διαθέσιμο στο: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/37988a99-87b7-426a-8a62-6f2227e74424/language-en/format-PDFX>

- European Commission (2014) *Towards an integrated approach to cultural heritage for Europe*. Διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/culture/library/publications/2014-heritage-communication_en.pdf
- Fisher, R., επιμ. (1993) *Human rights and cultural policies in a changing Europe: The right to participate in cultural life*. Helsinki: Helsinki University Press.
- Hausmann, A., Weuster, L. & Nouri-Fritsche, N. (2015) “Making heritage accessible: Usage and benefits of web-based applications in cultural tourism”. *International Journal of Cultural and Digital Tourism*, 2(1), pp. 9-27.
- Kyoto Declaration on Tourism and Culture: Investing in Future Generations (2019) Διαθέσιμο στο: <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/unwtodeclarations.2019.28.04>
- Laboratory of Tourism Planning, Research and Policy, Department of Planning and Regional Development, University of Thessaly (2014) *Good practice guide: Accessibility to heritage* [CHARTS report]. Διαθέσιμο στο: <http://www.charts-interreg4c.eu/good-practices/accessibility-to-heritage>
- Laquidara, G., Mazzi Boém, M., Colombani, M., Lopez Briones, I. & Marano, F. (2013) *Network for European cultural heritage tourism (EU Heritage Tour)*. Διαθέσιμο στο: http://www.euheritage-tour.eu/Dossier_Public/EUheritageTour_Concept-Presentation.pdf
- Lulanski, T. & Lulanski, V. (2011) “The sustainable integration of cultural heritage and tourism: a meta-study”, *Journal of Sustainable Tourism*, 19(7), pp. 837-862.
- Martin, A. (2003) “The impact of free entry to museums”. *Cultural Trends*, 12(47), pp. 1-12.
- McMillan, R. & Alter, F. (2017) “Social media, social inclusion, and museum disability access”. *Museums and Social Issues*, 12(2), pp. 115-125.
- NASAA (National Assembly of State Art Agencies) (2003) *Design for accessibility: A cultural administrator’s handbook*. Washington D.C.: NASAA.
- Shaw, G. and Williams, A. (2009) “Knowledge transfer and management in tourism organisations: An emerging research agenda”. *Tourism Management*, 30(3), pp. 325-335.

Αλέξιος Δέφνερ

*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: adefner(AT)uth.gr*

Νεοκλής Μαντάς

*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: neoklis.mantas(AT)gmail.com*

Εύα Ψαθά

*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: epsatha(AT)uth.gr*

Νικολός Βογιαζίδης

*Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης
Πολυτεχνική Σχολή, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Πεδίον Άρεως, 38 334, Βόλος
e-mail: nbog(AT)uth.gr*

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ ΔΗΜΗΤΡΗΣ
ΣΚΑΓΙΑΝΝΗΣ ΠΑΝΤΟΛΕΩΝ
ΓΟΣΠΟΔΙΝΗ ΑΣΠΑ
ΔΕΦΝΕΡ ΑΛΕΞΗΣ
ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ ΟΛΓΑ
ΨΥΧΑΡΗΣ ΓΙΑΝΝΗΣ
ΚΑΛΛΙΩΡΑΣ ΔΗΜΗΤΡΗΣ

ΣΥΜΒΟΥΛΟΙ ΣΥΝΤΑΞΗΣ

Αραβαντινός Αθανάσιος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Ανδρικόπουλος Ανδρέας	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Βασενχόβεν Λουδοβίκος	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Γιαννακούρου Τζίνα	- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Γιαννιάς Δημήτρης	- Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Δελλαδέτσιμας Παύλος	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Ιωαννίδης Γιάννης	- Tufts University, USA
Καλογήρου Νίκος	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)
Καρύδης Δημήτρης	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Κοσμόπουλος Πάνος	- Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης (ΔΠΘ)
Κουκλέλη Ελένη	- University of California, USA
Λαμπριανίδης Λόης	- Πανεπιστήμιο Μακεδονίας
Λουκάκης Παύλος	- Πάντειο Πανεπιστήμιο
Λουρή Ελένη	- Οικονομικό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Μαλούτας Θωμάς	- Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο
Μαντουβάλου Μαρία	- Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο (ΕΜΠ)
Μελαχροινός Κώστας	- Queen Mary, University of London
Μοδινός Μιχάλης	- Διεπιστημονικό Ινστιτούτο Περιβαλλοντικών Ερευνών (ΔΙΠΕ)
Μπριασούλη Ελένη	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Παπαθεοδώρου Ανδρέας	- Πανεπιστήμιο Αιγαίου
Πρεβελάκης Γεώργιος-Στυλ.	- Université de Paris I, France
Φωτόπουλος Γιώργος	- Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου
Χαστάογλου Βίλμα	- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ)

αιχώρος

ΤΕΥΧΟΣ 31 ΕΤΟΣ 2020
ISSUE YEAR

Π. Σκάγιαννης 4

Εισαγωγή

G. Petrakos 10

Geographies of Growth and Integration in Europe: old and new challenges for regional policy

Σ. Πολύζος 23

Διερεύνηση των Διαθρωπτικών Μεταβολών της Ελληνικής Οικονομίας την Περίοδο της Οικονομικής Κρίσης με Χρήση της Ανάλυσης Εισροών - Εκροών

Ε. Ασπρογέρακας, Δ. Καλλιώρας 62

Χωρικός και Αναπτυξιακός Σχεδιασμός στην Ελλάδα: ζητήματα σύμπλεξης

Κ. Λαλένης, Σ. Βεζυριαννίδου 94

Ο Χωρικός Σχεδιασμός και οι Συναφείς Απόπειρες Θεσμικών Μεταρρυθμίσεων στην Ελλάδα, την Εποχή της Οικονομικής Κρίσης: αξιολόγηση αναγκαιότητας και αποτελεσμάτων

Α. Δέφνερ, Ν. Μαντάς, Ε. Ψαθά, Ν. Βογιαζίδης 119

Προσβασιμότητα στον Πολιτισμό και την Κληρονομιά: ο σχεδιασμός για όλους

Α. Τράμπα 145

Τα Σχέδια Βιώσιμης Αστικής Κινητικότητας (ΣΒΑΚ) και η Συσχέτιση με το Θεσμικό Πλαίσιο Χωρικού Σχεδιασμού: ευρωπαϊκή και ελληνική πραγματικότητα

Ε. Ασπρογέρακας 171

Πολιτική Στρατηγικών Παρεμβάσεων και Χωρική Διακυβέρνηση: η περίπτωση του «Ελληνικού»

Π. Σκάγιαννης, Θ. Καναρέλης 206

Οι Πλατείες της Αθήνας: μια διαδρομή προκλήσεων και ανατροπών

ΚΡΙΤΙΚΕΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ

Π. Σκάγιαννης 236

Παύλος Λουκάκης (2017) Πολεοδομικές & Χωροταξικές Εξελίξεις. Ελλάδα 1952-2012: εμπειρίες δράσης. Επιμέλεια τόμου Ι. Μωραΐτου. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας